

системи безпеки на НСД) буде визначатися інтегралом $\hat{P}_{Rn} = \int_{T_{Rn}^{min}}^{\infty} p(t_{Rn}) dt_{Rn}$ від щільності розподілу ймовірності тривалості маршруту.

Визначена ймовірність перетинання проникнення $P_{Нейтр.}^{min}$ (мінімальне значення, що характеризує можливість затримки порушників) визначить оцінку \hat{T}_{ζ}^{max} максимально допустимої затримки прибуття групи реагування.

Для частинного випадку використання правила «3-х сигма» можна сформулювати вимогу співвідношення між математичним очікуванням і середньоквадратичним відхиленням тривалості НП. Желательно стремиться к достижению соотношения $m_{Rn} \gg 3\sigma_{Rn}$, что позволяет точнее определить оценку вероятности достижения значения T_{Rn}^{min} , интегрируя в пределах от $m_{Rn} - 3\sigma_{Rn}$ до ∞ .

Заключення

Розглянуто представлення НП послідовністю переходів по зонах об'єкта і через перешкоди, що створюють затримку. Дана класифікація переходів і маршрутів несанкціонованого проникнення. Виконано аналіз загальної тривалості НП і сформульовано вимоги співвідношення між математичним очікуванням і дисперсією закону розподілу тривалості НП.

Література: 1. Гарсія М. *Проектування і оцінка систем фізичної захисту*. – М.: Мир. – 2003. 388 с. 2. Волхонський В. В. *Системи охоронної сигналізації*. 2-е изд., доп. і перероб. – СПб.: Екополіс і культура. – 2005. – 204 с. 3. Волхонський В. В. *Підхід до оцінки ймовірності перетинання несанкціонованих дій в об'єднаній системі безпеки // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. – Київ, 2000. – С. 77–81. 4. Волковицький В. Д., Волхонський В. В. *Системи контролю і управління доступом*. – СПб.: Екополіс і культура. – 2003. – 165 с.

УДК 347.83(477)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ – НОВІ РЕАЛІЇ

Дарія Прокоф'єва-Янчилєнко
Служба безпеки України

Анотація: Наведено огляд нового інформаційного законодавства України.
Summary: The article is devoted to the survey of the new information law of Ukraine.
Ключові слова: Інформація, персональні дані, публічна інформація, таємниця.

I Вступ

З 01 січня 2011 року набув чинності Закон України «Про захист персональних даних», спрямований на впровадження всеохоплюючого механізму захисту персональних даних, які збираються, обробляються та/або зберігаються будь-якою фізичною чи юридичною особою на території України. Також з 09 травня набрали чинності Закон України «Про доступ до публічної інформації», нова редакція Закону України «Про інформацію», ухвалені парламентом 13 січня 2011 [1 – 3]. Зазначені нормативно-правові акти істотно змінили існуюче правове поле інформаційної діяльності в Україні, тому заслуговують на увагу наукової спільноти, юристів-практиків та широких кіл громадськості.

II Результати досліджень

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію» (в новій редакції) [1], інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. З урахуванням того, що інформація не може бути ототожнена за певним матеріальним носієм, позитивом такого визначення є вказівка на потенційний характер збереження інформації на матеріальних

носіях. З іншого боку, дані є інформацією лише тоді, коли вони несуть значення у заданому контексті, а термін «відомості» не має чітких відмінностей за визначенням від терміну «дані». Крім того, слід враховувати, що відображена в електронному вигляді інформація може зберігатися на певних матеріальних носіях (дискети, флеш-накопичувачі, лазерні диски, жорсткі диски електронно-обчислювальних машин тощо), а інформація, не зафіксована на певних матеріальних носіях, може передаватися шляхом коливань поля (електромагнітного, гравітаційного тощо). В цьому контексті задекларований законодавцем потенційний характер збереження інформації на матеріальних носіях розширює спектр об'єктів захисту – від проявленої до не проявленої інформації (адже будь-які дані також містяться на тих чи інших матеріальних об'єктах безпосередньо або опосередковано і можуть бути перетворені на проявлену інформацію).

За змістом ст. 3 вказаного Закону, акцент у правовому регулюванні інформаційних відносин зміщений із забезпечення інформаційної безпеки (хоча такий напрямок державної інформаційної політики також передбачений) на задоволення права на доступ до інформації та забезпечення вільного поширення інформації.

Так, Закон «Про інформацію» вміщує розділ III, присвячений діяльності журналістів, засобів масової інформації та їх працівників, хоча відповідні питання не входять до безпосереднього предмету регулювання Закону України «Про інформацію» і мають висвітлюватись у нормах законів, присвячених діяльності засобів масової інформації. В будь-якому випадку, підлягають деталізації в нормах спеціальних законів положення ч. 2-3 ст. 25 нової редакції Закону України «Про інформацію» щодо прав і обов'язків журналістів (так, навряд чи обґрунтованим буде положення щодо права журналістів безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, в той час як аналогічним правом не користуються співробітники правоохоронних органів).

Цікавою новелою є ст. 30 Закону України «Про інформацію» щодо звільнення від відповідальності за висловлювання оціночних суджень, однак видається за необхідність узгодження її положень з положеннями Цивільного кодексу України щодо відшкодування моральної шкоди, а також повернення до законодавчого визначення поняття «наклеп», адже воно вживається не лише у ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію», але й у ст. 80 Конституції України [4].

В цілому нова редакція Закону України «Про інформацію» значно поступається попередній з точки зору системності правового регулювання, а також підходу до інформації як предмету правового регулювання, зокрема, в частині обмеження доступу до інформації.

Нова редакція Закону України «Про інформацію» також внесла корективи до системи видів за режимом доступу. Так, відповідно до ст. 20 Закону, за режимом доступу інформація поділяється на відкриту та інформацію з обмеженим доступом. В свою чергу, остання категорія поділяється на (ст. 21):

- конфіденційну;
- таємну;
- службову.

При цьому Закон не містить загальних критеріїв поділу інформації на види та категорії за режимом доступу, так само, як і чіткої системи таких видів і категорій та правових засад обігу інформації з обмеженим доступом. Відповідно, це вимагає негайного прийняття окремих законів про конфіденційну, таємну та службову інформацію.

Зокрема, щодо таємної інформації, Закон «Про інформацію» містить лише наступну згадку (ч. 3 ст. 21): «Порядок віднесення інформації до таємної або службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами», тобто, обмежується бланкетною нормою.

Під конфіденційною інформацією ст. 21 Закону розуміє інформацію про фізичну особу, а також інформацію, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Також визначено, що конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Ч. 2 ст. 30 попередньої редакції Закону «Про інформацію» [5] визначала конфіденційну інформацію майже в аналогічний спосіб: як відомості, що знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. Аналізуючи вказану правовою нормою підстави віднесення інформації до такої категорії інформації з обмеженим доступом, як конфіденційна, слід дійти висновку, що неможливою є конфіденційність а рїогї, тобто, вимога держави на рівні закону щодо визнання певної інформації конфіденційною, адже інформація визнається конфіденційною з моменту прийняття відповідного рішення її власником або титульним володільцем. При цьому особа може, але не зобов'язана встановлювати режим обмеженого доступу до інформації, яка їй належить. Отже, некоректним слід визнати формулювання наступного положення ст. 21 Закону України «Про інформацію»: «конфіденційною є інформація про фізичну особу», адже фізична особа

вправі самостійно визначати режим доступу до інформації про себе (як і до іншої належної їй інформації), включаючи її належність до категорії конфіденційної, і конфіденційною відповідна інформація стає з моменту прийняття рішення про це її власником (фізичною особою, якої стосується інформація) та визначення ним умов доступу та способів захисту цієї інформації. В іншому випадку, якщо розглядати конфіденційну інформацію як будь-яку інформацію, щодо якої фізичною або юридичною особою визначається порядок та умови доступу, термін «конфіденційна» в даному випадку не зможе позначати категорію інформації з обмеженим доступом, адже рішення про обмеження доступу фізичною або юридичною особою може бути і не прийняте.

Водночас, на відміну від попередньої редакції Закону, чинна не обумовлює повноваження щодо віднесення інформації до категорії конфіденційної правом власності на неї. Закон України «Про інформацію» в новій редакції наразі не містить правових норм, аналогічних передбаченим статтями 38–41 попередньої редакції цього Закону, які стосувалися визнання інформації об'єктом права власності. Однак це питання є принциповим не лише для Закону України «Про інформацію», але й для інших законів «інформаційного пакету».

Слід звернути увагу і на зміну в новій редакції Закону переліку видів інформації при розмежуванні їх за змістом – законодавець не лише ввів до переліку видів інформації (інформацію про стан довкілля – екологічну інформацію), але й ототожнив поняття «інформація про фізичну особу» і «персональні дані».

Так, відповідно до ст. 11 Закону України «Про інформацію» – це інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Це визначення відповідає положенням ст. 2 Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради Європи «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних», де персональні дані [6–7] визначені як «будь-яка інформація, що стосується ідентифікованої або придатної до ідентифікації фізичної особи («суб'єкта даних»); придатна для ідентифікації особа – це особа, яка може бути безпосередньо чи опосередковано ідентифікована за впізнавальним номером або за одним чи більшою кількістю факторів, що визначають її фізичну, психологічну, розумову, економічну, культурну або соціальну тотожність».

У розвиток положень ст. 12 Загальної Декларації прав людини [8] інформація про особу згідно з законодавством Канади, США, ФРН та інших розвинутих країн розглядається в світлі концепції «прайвасі», змістом якої є «право на те, щоб бути залишеним на самоті, бути вільним від наказів та втручання» (зміст цього поняття включає елементи фізичної недоторканості, недоторканості спілкування та інформаційної недоторканості). Адаптація цими країнами принципів інформаційного суспільства зумовлює приділення значної уваги законодавчому регулюванню питань обігу інформації про особу та забезпечення її безпеки [9].

Для України, як і для інших пострадянських держав, проблема забезпечення недоторканості приватного життя, зокрема, безпеки інформації про особу, є порівняно новою, викликаною до життя процесами демократизації в суспільстві, хоча її дослідження здійснювалося ще радянською юридичною наукою [10]. Право на недоторканість приватного життя розглядалося як комплексний правовий інститут, що складається з норм різних галузей права і представлений «сукупністю гарантованих державою таємниць» (під «таємницею» розуміється не лише певний вид інформації з обмеженим доступом, але й конституційні заборони на втручання до сфери приватного життя громадян або заборони на протидію в реалізації їх прав на свій розсуд). Таємниці поділялися на «особисті» (недоторканність житла, свобода пересування, таємниця кореспонденції тощо) і «професійні» (медична, адвокатська, нотаріальна таємниця тощо), в основу яких покладено інформацію про особу, що надається суб'єктам, уповноваженим на її використання при здійсненні професійних і службових функцій, котрим адресуються законодавчі заборони на розголошення зазначеної інформації. Як бачимо, «комплексний правовий інститут» за своїм змістом є тотожним поняттю «прайвасі». Водночас, нормативні акти, присвячені прайвасі, є майже виключно актами інформаційного законодавства. Це справедливо, якщо враховувати можливості інформаційного впливу не лише стосовно «інформаційної недоторканності», але й інших компонентів прайвасі. Отже, проблема гарантованої недоторканності приватного життя індивіда залежить передусім від рівня забезпечення безпеки інформації про особу.

Ч. 2 ст. 11 Закону «Про інформацію» встановлює, що не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини (фактично це конституційна норма щодо заборони збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди). В цій самій частині також визначається, що до конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. Такі відомості, згідно з положеннями згаданої вище Директиви ЄС, належать до так званих «вразливих» даних, що потребують особливого захисту (на відміну від даних загального характеру) – історія хвороби, діагнози тощо; етнічна

належність; ставлення до релігії; ідентифікаційні коди чи номери; персональні символи; підпис; відбитки пальців, записи голосу, фотографії; дані про розмір зарплати або інші законні доходи, про вклади і рахунки в банках, нерухомість, податковий статус; кредитна історія; дані про судимість та інші форми притягнення особи до кримінальної, адміністративної чи дисциплінарної відповідальності; результати іспитів, професійного та іншого тестування тощо). Отже, до конфіденційної інформації про особу в контексті положень Директиви мали б належати лише «вразливі» відомості, використання яких без згоди суб'єкта персональних даних може завдати шкоди його честі, гідності, ділової репутації, доброму імені, іншим нематеріальним благам та майновим інтересам, зокрема: бібліографічні та впізнавальні дані (про обставини народження, усиновлення, розлучення тощо); особисті характеристики (про особисті звички та нахили тощо); відомості про сімейний стан (зокрема, про сімейні стосунки); відомості про майновий, фінансовий стан (крім випадків, прямо встановлених законом); про стан здоров'я.

Нажаль, і Закон України «Про інформацію» в новій редакції, і Закон України «Про захист персональних даних», наслідуючи зазначену Директиву ЄС, не зосередилися на питанні «вразливих» даних та оминули увагою визначення ідентифікації фізичної особи, хоча така ідентифікація вказана як визначальний фактор для віднесення інформації до персональних даних. Таким чином, наразі персональними даними, що підлягають захисту, є будь-які дані, що вказують на конкретну фізичну особу, незалежно від їх змісту та попереднього режиму поширення. Тобто, це навіть прізвище, ім'я, по батькові з номером мобільного телефону або колекція візитівок. Відповідно, збір, обробка чи поширення цих даних можливе лише зі згоди особи або у випадках, встановлених законом і «лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» (ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних»).

Принагідно слід згадати, що ст. 32 Конституції України, яка забороняє збирати конфіденційну інформацію про особу без згоди останньої, встановлює можливість віднесення інформації про особу до обох категорій інформації з обмеженим доступом – таємної та конфіденційної, не виключає можливість вільного доступу до окремих відомостей про особу, а також обмежує право особистого доступу до таємної інформації (правовий режим таємної інформації є іншим, ніж для конфіденційної інформації і практично виключає її збирання, в тому числі й за згоди особи, якої ця інформація стосується; навпаки, надходження певної інформації у відання суб'єкта, визначеного законом відповідальним за її нерозголошення, тягне віднесення зазначених відомостей до категорії таємної інформації).

Враховуючи об'єктивні підстави для утворення правових колізій на питанні режиму доступу до персональних даних доцільно зупинитися детальніше. Так, відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про захист персональних даних», персональні дані, крім знеособлених, за режимом доступу є інформацією з обмеженим доступом. Як вже зазначалося вище, визначення поняття «ідентифікація фізичної особи» - запоруки виокремлення категорії «вразливих персональних даних», законодавцем не надано. При цьому, оскільки визначення персональних даних базується на факторі ідентифікації, а знеособлення персональних даних являє собою процес вилучення відомостей, які дають змогу ідентифікувати особу (ст. 2 Закону «Про захист персональних даних»), так звані «знеособлені персональні дані» взагалі не можуть розглядатися як такі і потребують іншої назви.

Визнання персональних даних інформацією з обмеженим доступом без визначення критеріїв їх віднесення до однієї чи декількох категорій інформації з обмеженим доступом, передбачених чинним законодавством України (зараз це конфіденційна, таємна та службова), створює потенціал додаткових проблем у правозастосуванні, адже фактично законодавець визначив додаткову категорію інформації з обмеженим доступом – персональні дані – в Законі України «Про захист персональних даних», а в ст. 11 та ст. 21 Закону України «Про інформацію» визнав всі персональні дані конфіденційною інформацією. Однак при цьому відмінності у правовому режимі цієї категорії інформації з обмеженим доступом від інших не визначаються.

Дійсно, аналіз положень ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» щодо неприпустимості використання персональних даних без дозволу їх суб'єкта у співвіднесенні з ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» в новій редакції дозволяють дійти висновку про те, що за режимом доступу охоронювані персональні дані мають вважатися саме конфіденційною інформацією, адже первинним володільцем персональних даних дійсно виступає їх суб'єкт – фізична особа, дозвіл якої потребується для забезпечення подальшого обігу персональних даних; взагалі тут доцільно вести мову про власника персональних даних, тоді як інші особи, що беруть участь в обігу персональних даних, мають визнаватися їх похідними володільцями. Однак на цей час у сумнівних умовах правового регулювання опиняється інформація про особу (персональні дані), поширена або повідомлена певній особі власником, оскільки надалі власник втрачає можливість визначити умови поширення та способи захисту такої інформації, а інші особи не мають правових підстав для визнання такої інформації конфіденційною (своєю!). Передусім це стосується так

званих загальнодоступних персональних даних, для яких Закон України «Про захист персональних даних» та ст. 21 Закону України «Про інформацію» не робить винятків у частині визначення режиму доступу до них.

Слід також враховувати, що в структурі таємної та службової інформації перебуває велика кількість відомостей, зміст яких становить інформація про особу та факти й події, які їй стосуються. Здебільшого встановлення обмеженого доступу відбувається внаслідок передачі особою інформації про себе або про факти чи події, до яких вона залучена (інформація щодо конкретної особи не є таємною, доки знаходиться у віданні цієї особи або осіб, не визначених законом як відповідальні за її розголошення), суб'єктам, уповноваженим на здійснення певних професійних або службових функцій, яким адресована заборона законодавця на розголошення такої інформації [11 – 13]. Ця особливість обмеження доступу до інформації не означає її невідомості особі, якої інформація стосується, тому особистий доступ до неї не виключений. Можливі випадки збирання компетентними органами інформації про особу без повідомлення її про це. Інформація, зібрана таким чином, може складати зміст результатів оперативно-розшукової діяльності, таємниці досудового слідства та дізнання, державної таємниці тощо, містячи відомості, невідомі особі про себе, зокрема, в тому контексті, в якому вони утворюють нову систему даних, особистий доступ до яких перешкоджатиме здійсненню компетентними органами своїх функцій. Вказана інформація може й не належати до жодного з передбачених законом видів таємної інформації, однак, будучи отриманою компетентним органом при виконанні його функціональних обов'язків, не підлягати розголошенню, тобто, становити службову інформацію (ця категорія інформації з обмеженим доступом викликана до життя внаслідок прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації»). Законодавчі заборони на необмежену діяльність, предметом якої є зазначена інформація, та відповідні приписи стосовно обов'язків щодо забезпечення безпеки інформації про особу будуть адресуватися органу, до відання якого інформація надійшла. У випадку протиріччя між правом на свободу інформації та на повагу приватного життя пріоритет має право на свободу приватного життя. Цей підхід було частково втілено в нормах Законів України «Про доступ до публічної інформації» (ч. 2 ст. 10 Закону) та «Про захист персональних даних» (ч. 1 ст. 5 Закону).

Зрештою слід констатувати, що відсутність поділу інформації про фізичну особу на дані загального характеру і вразливі персональні дані у нормах Законів України «Про інформацію» та «Про захист персональних даних» поки що є неочевидною проблемою, однак надалі призводитиме до парадоксальних ситуацій. Наприклад, для поширення будь-яких персональних даних, у тому числі навіть прізвища та імені особи, необхідно буде отримати її письмову згоду. А відповідно до ч. 9 ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних», яка передбачає використання персональних даних в історичних, статистичних чи наукових цілях лише у знеособленому вигляді», наведення прізвищ авторів наукових праць перебуватиме під заборонаю. Порядок використання візитівок, записників тощо потребуватиме узгодження з усіма фізичними особами, інформація щодо яких міститься у цих візитівках чи записниках [14].

Звертаючи увагу на можливі непорозуміння з цього приводу, у ст. 5 Закону України «Про захист персональних даних» законодавець навів застереження про те, що об'єктами захисту є персональні дані, які обробляються в базах персональних даних. Водночас, це істотно звужує предмет регулювання Закону України «Про захист персональних даних», фактично перетворюючи його на «закон про захист персональних даних в автоматизованих системах та неавтоматизованих базах даних» (до речі, першу частину цієї «проблеми» вже вирішує Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [15]).

Таким чином, Закон України «Про захист персональних даних» не повною мірою забезпечує належний захист персональних даних відповідно до європейських стандартів в повному обсязі, зокрема, не узгоджується із Конвенцією Ради Європи № 108 „Про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру” та додаткового протоколу до неї, рекомендаціями Комітету міністрів Ради Європи та рішенням Європейського суду з прав людини тощо [16]. Крім того, ст. 7 Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради Європи “Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних” серед умов, за якими персональні дані можуть оброблятися, окрім згоди суб'єкта даних передбачають ще наступні: обробка необхідна для дотримання правового зобов'язання, яким зв'язаний контролер (п. «с»); обробка необхідна в цілях законних інтересів, переслідуваних контролером чи третьою стороною або сторонами, для яких надаються дані, крім випадків, коли над такими інтересами переважають інтереси основних прав і свобод суб'єкта даних, що вимагають захисту згідно з п. 1 ст. 1 (п. «f»). Також суперечливими видаються положення Закону, з яких випливає, що суб'єкт персональних даних має право у будь-який час пред'явити вимогу щодо знищення своїх персональних даних, суперечать статті 12 згаданої Директиви, за якою така вимога надається тільки щодо даних, “обробка яких не відповідає положенням даної Директиви, зокрема через неповноту чи неточність даних”.

Що стосується Закону України «Про доступ до публічної інформації», необхідно зазначити, що він є принципово новим для вітчизняного законодавства та деталізує положення Закону України «Про

інформацію» про доступ до інформації. Необхідність ухвалення Закону «Про доступ до публічної інформації» була зумовлена потребою забезпечення чіткого дотримання статті 34 Конституції України стосовно свободи інформації, зокрема під час встановлення грифів обмеження доступу на інформацію, якою володіють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Крім того, створення належних правових умов для реалізації права доступу до інформації є обов'язком та зобов'язанням України, що випливають з її членства в Раді Європи, а також з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, до якої Україна приєдналася в 1997 році.

Слід зазначити, що мета та сфера дії Закону України «Про доступ до публічної інформації» задекларовані не зовсім чітко, в результаті чого в окремих моментах зазначений Закон «перехоплює ініціативу» в Законі України «Про інформацію», який має щодо нього виступати загальним.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації», публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Ч. 2 цієї ж статті визначає, що публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом. Тут відразу ж постає низка питань, на які досліджуваний Закон зрештою не дає відповіді – як узгоджується зміст публічної інформації з правом власності на інформацію, чи можливе існування державної власності на публічну інформацію, як співвідноситься поняття «розпорядника публічної інформації» та момент її «знаходження у володінні суб'єктів владних повноважень» з правоможностями володіння, користування і розпорядження як компонентами права власності.

Ст. ст. 6 – 9 Закону України «Про публічну інформацію» присвячені питанням так званої «публічної інформації з обмеженим доступом». Як вже зазначалося, такою інформацією є конфіденційна, таємна та службова інформація.

При цьому слід визнати логічною конструкцію та юридично-обґрунтованими положення ст. 7 Закону, яка фактично визначає як публічну конфіденційну інформацію ту інформацію, до якої було встановлено обмежений доступ фізичною або юридичною особою на власний розсуд, і яка тимчасово перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень («розпорядників») внаслідок виконання ними своїх службових обов'язків. Ч. 2 цієї статті також визначає, що відповідні розпорядники інформації можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації. Водночас, тією ж нормою передбачено, що можливе поширення конфіденційної інформації і за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Остання теза, зокрема, може спровокувати численні правові колізії, адже, наприклад, одна людина може мати право на недоторканість приватного життя, а інша – на вільний доступ до інформації.

Ч. 3 ст. 6 Закону «Про доступ до публічної інформації» встановлює, що інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірно оприлюднив її раніше. Водночас, в частині, що стосується конфіденційної інформації не виключено встановлення обмеженого доступу до інформації фізичною або юридичною особою (на власний розсуд) навіть, якщо раніше ця інформація була відкритою. Тобто, інформація могла бути оприлюднена розпорядником до набуття нею статусу конфіденційної. В такому випадку видається не виправданим надання розпоряднику можливості і надалі вільно поширювати відповідну інформацію.

Не зовсім коректним виглядає і формулювання ч. 4 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» – «інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо немає законних підстав для обмеження у доступі до такої інформації, які існували раніше», адже за відсутності законних підстав для обмеження у доступі інформація припиняє існування власне як інформація з обмеженим доступом, і на цьому законодавцеві варто було б наголосити.

Положення щодо таємної інформації, передбачені ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації», майже повністю відповідають передбаченим чинним Законом України «Про інформацію» - таємною є інформація, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом таємницю (невичерпний перелік видів таємної інформації, конкретний зміст якого визначається законом).

Слід зазначити, що у новій редакції Закону України «Про інформацію» та в Законі України «Про доступ до публічної інформації» законодавець відмовився від використання суперечливої конструкції «конфіденційна інформація, що є власністю держави». Водночас, як вже зазначалося, наразі взагалі не приділено уваги питанням права власності на інформацію, а відповідно, і тому, чи може держава в особі своїх органів влади та управління визнавати належну їй інформацію конфіденційною.

Ст. 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» наразі конкретизує положення ст. 21 Закону України «Про інформацію» (в новій редакції), які передбачають введення нової категорії інформації з обмеженим доступом, а саме – службової інформації. До службової може належати така інформація:

- що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

- зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, в сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Як бачимо, потенційний зміст службової інформації вужчий за зміст підкатегорії (щодо категорії «конфіденційна інформація») «конфіденційна інформація, що є власністю держави». Водночас, до орбіти службової діяльності суб'єктів владних повноважень може потрапити будь-яка інформація, яка поза цією «орбітою» може бути як відкритою, так і конфіденційною або таємною, отже, можливе одночасне обмеження доступу до інформації за різними критеріями.

Аналізуючи зміст поняття «службова інформація» слід дійти висновку, що фактично мова йде не стільки про окрему специфічну категорію інформації з обмеженим доступом, скільки про публічну інформацію з обмеженим доступом, тобто, про інформацію, яка перебуває у віданні суб'єктів владних повноважень внаслідок виконання ними своїх функцій, до якої в силу необхідності (в т. ч. необхідності забезпечення додержання раніше встановленого режиму обмеженого доступу) встановлюється режим обмеженого доступу. Це завдання, як видається, з більшою користю для структурування інформації за категоріями та видами могло б бути вирішене шляхом повернення до обігу поняття «службова таємниця». Отже, фактична службова інформація є збиральною категорією з відповідними особливостями режиму доступу.

Ч. 3 ст. 9 «Про доступ до публічної інформації» передбачає, що документам, які містять службову інформацію, присвоюється гриф «для службового користування» (ДСК), а переліки відомостей, що становлять службову інформацію, не можуть бути обмежені в доступі. Тобто, державні органи, які закрили перелік відомостей з грифом ДСК, повинні розкрити і оприлюднити ці переліки.

Ч. 7 ст. 6 Закону «Про доступ до публічної інформації» також встановлює, що обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо ж в документі міститься інформація з обмеженим доступом, то для ознайомлення надається інформація, доступ до якої не обмежений. Цей принцип свободи інформації є загальновідомим у світі і давно вже мав би бути реалізований в Україні, проте формулюванням відповідної норми бракує чіткості, що може негативно позначитись на ефективності її дії. Так, як вже зазначалося, ч. 3 ст. 9 передбачає, що документам, що містять інформацію, котра становить службову інформацію, присвоюється гриф «для службового користування», що в свою чергу означає неможливість надати для ознайомлення хоча б частину інформації із цього документу.

Розділ III Закону «Про доступ до публічної інформації» присвячений визначенню суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації та їхніх повноважень.

Так, відповідно до ст. 12 Закону «Про доступ до публічної інформації», запитувачі інформації – фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень. При цьому, відповідно до ст. 4 нової редакції Закону України «Про інформацію», до кола суб'єктів інформаційних відносин об'єднання громадян без статусу юридичної особи не потрапили. Немає також в переліку суб'єктів інформаційних відносин інших держав та міжнародних організацій, які є суб'єктами інформаційних відносин у попередній редакції Закону «Про інформацію». Наприклад, ООН, Рада Європи, ЕС та ОБСЄ згідно з чинним законом можуть запитувати інформацію в Україні, а згідно з новими законами – не можуть [7].

Розпорядниками інформації згідно зі ст. Закону «Про доступ до публічної інформації» визнаються суб'єкти владних повноважень; юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим (стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів); особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно з законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг (стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків); суб'єкти господарювання, що займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями (стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них). До розпорядників інформації, зобов'язаних оприлюднювати та надавати за запитами інформацію, визначену у ст. 13, у порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», прирівнюються суб'єкти господарювання, які володіють: інформацією про стан довкілля; інформацією про якість харчових продуктів і предметів побуту; інформацією про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; іншою інформацією, що

становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією). Зважаючи на обов'язок розпорядників оприлюднювати відповідну інформацію та надавати її за запитами, можна вести мову про суттєве покращення умов доступу до інформації порівняно з попередньою редакцією Закону України «Про інформацію», де адресатами інформаційних запитів можуть бути тільки органи законодавчої, судової та виконавчої влади.

Водночас, визначення права на інформацію та його можливих обмежень у ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», так само, як і у ст.ст. 5 – 6 Закону «Про інформацію», не повною мірою відповідають міжнародним стандартам. Так, згідно з ч. 1 ст. 10 Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод, «кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів». Однак вітчизняні «інформаційні» закони оминають увагою ту обставину, що право на інформацію не повинне залежати від державних кордонів, що є цілком зрозумілим в умовах світової інформаційної глобалізації.

Відповідно до ч. 2 ст. 10 згаданої Конвенції, «здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду». Натомість у ст. 6 Закону України «Про інформацію», виходячи з її формулювання, обмежується власне право на інформацію, а не умови його реалізації, а також відсутнє посилення на «необхідність у демократичному суспільстві» як передумову для встановлення обмежень. Закон України «Про доступ до публічної інформації» обмежує цю тему визначенням загальних принципів забезпечення доступу до публічної інформації у ст. 4.

Заслугує на увагу також і питання визначення співвіднесення шкоди від розкриття суспільно важливої інформації та шкоди від встановлення обмеження доступу до такої інформації. Так, ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» визначає, що обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

- виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;
- розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

В той же час ст. 29 Закону України «Про інформацію» (в новій редакції) розкриває поняття суспільного інтересу у наступних положеннях:

- інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення;
- предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

Як бачимо, не зважаючи на спробу законодавця навести перелік інформації, яка є предметом суспільного інтересу, такий перелік, з одного боку виявився доволі вузьким, а з іншого – надто розпливчастим, адже, наприклад, під поняття негативних наслідків діяльності (бездіяльності) фізичних осіб можна підвести достатньо широке коло відомостей, зміст яких становитиме інформація про приватне життя людини, недоторканість якої гарантована Конституцією України.

Тут знову слід згадати Закон України «Про захист персональних даних», який взагалі не містить можливості поширення інформації про особу навіть за умови, якщо ця інформація є суспільно необхідною, і в цьому Законі України «Про захист персональних даних», «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» вступають у суперечність.

Усі три закони не містять поняття «публічної особи», межі критики щодо якої, за позицією Європейського суду з прав людини, є ширшими, ніж щодо звичайної фізичної особи [7]. Водночас, п. 4 ст. 5 Закону України «Про захист персональних даних» допускає виняток із загальної заборони щодо поширення персональних даних без згоди особи. Так, «персональні дані фізичної особи, яка претендує зайняти чи займає виборну посаду (у представницьких органах) або посаду державного службовця першої категорії, не належать до інформації з обмеженим доступом, за винятком інформації, яка визначена такою відповідно до

закону». При цьому ч. 6 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» визначає, що не належать до інформації з обмеженим доступом декларації про доходи осіб та членів їхніх сімей, які претендують на зайняття чи займають виборну посаду в органах влади або обіймають посаду державного службовця, службовця органу місцевого самоврядування першої або другої категорії. Отже, наведені винятки щодо можливості поширення інформації про особу за своїм змістом не співпадають, і є значно вужчими, аніж поняття «публічної особи», яке доцільно було б впровадити, впроваджуючи поняття «публічної інформації». Крім того, за умов відсутності розмежування загальнодоступних та «вразливих» персональних даних, окреслення необхідного обсягу відкритої інформації щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а також чіткого визначення, до якої категорії (за режимом доступу) мають належати персональні дані та в яких випадках можлива зміна чи суміщення відповідних режимів доступу, це положення не лише порушує ст. 21 Конституції України, але й безпосередньо створює засади для численних зловживань та посягань на честь, гідність і репутацію посадовців, в т. ч. «інформаційного кілерства» [17].

Існують також і інші протиріччя в нормах Законів України «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації» та Закону України «Про інформацію» в новій редакції. Наприклад, відповідно до ч. 5 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно». Натомість Закон України «Про захист персональних даних» взагалі не допускає можливості доступу до даних фізичних осіб про умови отримання ними коштів чи майна без їхньої згоди (ч. 6 ст. 6, ч. 1 ст. 11, ч. 1 ст. 14). Нажаль, не зважаючи на те, що Закон України «Про доступ до публічної інформації» розглядався пізніше, аніж Закон України «Про захист персональних даних», ця колізія усунута не була.

Ст. 11 Закону України «Про доступ до публічної інформації» проголошує, що «посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довікллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довікллю». Тобто, на посадову особу, яка розголосила інформацію, покладається тягар доказування щодо наявності у розголошеній інформації доказів правопорушення або істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довікллю тощо. Вочевидь таке формулювання норми обране законодавцем з метою запобігти зловживанням, що полягатимуть у необґрунтованому розголошенні інформації.

Що стосується власне процедури доступу до публічної інформації, Закон України «Про доступ до публічної інформації» досить детально визначає обов'язки розпорядників щодо оприлюднення інформації, визначення структурних підрозділів або відповідальних з питань запитів на інформацію, процедура розгляду запитів. Для надання відповіді на запит надається лише 5 робочих днів, а не місяць, як було раніше встановлено для виконання інформаційних запитів. Закон також визначає окремі види інформації, щодо якої відповідь має бути надана негайно, тобто протягом 48 годин (інформація, необхідна для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довіклля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян). Водночас, відповідно до ч. 4 ст. 20 зазначеного Закону, строк розгляду запиту може бути продовжений до 20 робочих днів, якщо запит стосується великого обсягу інформації або вимагає пошуку її серед значної кількості даних.

В цьому контексті слід повернутись до основних положень Закону «Про доступ до публічної інформації» та звернути увагу на ч. 2 ст. Закону, яка визначає, що «цей Закон не поширюється на відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій, а також на відносини у сфері звернень громадян, які регулюються спеціальним законом». Отже, зазначений Закон регулює саме питання ознайомлення з інформацією, тоді як зауваження, скарги, пропозиції, клопотання тощо мають розглядатися в порядку, визначеному Законом України «Про звернення громадян».

Як слушну новацію (в аспекті реалізації права на інформацію за умов дотримання визначених законом обмежень) слід відзначити пп. 3 – 4 п. 3 Прикінцевих положень Закону України «Про доступ до публічної інформації», які передбачають доповнення ч. 10 ст. 9 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [18] положеннями наступного змісту: «Забороняється оприлюднювати або надавати зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи оперативно-розшукової діяльності до прийняття рішення за результатами такої діяльності. Питання оприлюднення або надання такої інформації після прийняття рішення регулюється законом», а також доповнення ст. 9 Закону

України "Про контррозвідувальну діяльність" [19] положеннями аналогічного змісту. Запровадження такої норми сприятиме підвищенню ефективності правоохоронної діяльності внаслідок збереження обмеження доступу до відомостей про процес її здійснення. При цьому слід звернути увагу на справедливую заборону надавати не лише інформацію про проведення, але й про не проведення стосовно конкретної особи оперативно-розшукової або контррозвідувальної діяльності, оскільки в останньому випадку необхідна інформація може бути зібрана зацікавленою особою шляхом «зворотного пошуку». Разом із тим, на жаль, відповідна правова норма сформульована таким чином, що дозволяє подвійне тлумачення, адже в разі не проведення стосовно певної особи оперативно-розшукової або контррозвідувальної діяльності неможливо прийняти рішення за результатами такої діяльності. Отже, відповідь або не повинна надаватися ніколи, або ж навпаки – має бути надана із зазначенням про не проведення відповідної діяльності, що, в свою чергу, знов-таки дозволяє можливість ведення «зворотного пошуку» інформації про предмет оперативної зацікавленості правоохоронних органів. Тобто, зазначені норми потребують подальшого доопрацювання та конкретизації.

Оминув законодавець увагою також і питання контролю та нагляду за виконанням Закону України «Про доступ до публічної інформації», обмежившись вказівкою про те, що рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації можуть бути оскаржені до керівника розпорядника, вищого органу або суду (ст. 23). Нагадаємо, що на стадії законопроектної роботи Закон містив статті, які деталізували процедуру оскарження до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини дій щодо незаконної відмови у наданні інформації. Таким чином, на жаль, парламентський контроль за здійсненням права на інформацію, який реалізований в усіх європейських законах про свободу інформації, вітчизняним законодавством не передбачений [7].

III Висновки

За результатами проведеного огляду слід дійти висновку, що наявний пакет «інформаційних законів» навряд чи може вважатися гідною заміною попередньої редакції Закону України «Про інформацію», яка носила комплексний характер. Продовжують існувати численні колізії між правом на інформацію, правом доступу до інформації та необхідністю забезпечувати недоторканість приватного життя, принципами інформаційної глобалізації та необхідністю забезпечення безпеки інформаційного простору. Такий стан речей буде зберігатися ще досить довго і може бути виправлений лише тоді, коли наріжним каменем для розробки інформаційного законодавства стане саме інформація (як об'єкт правовідносин та цивілізаційний феномен в умовах реалізації концепції сталого розвитку [20 – 21]), її система та структура (в т. ч. чітке розмежування на види та категорії за режимом доступу), а також відповідні права учасників відносин, що складаються з приводу інформації, та інформаційна безпека, а не професійна діяльність журналістів, порядок розгляду звернень або робота автоматизованих систем тощо.

Література: 1. Верховна Рада України (13.01.2011). Закон України «Про інформацію» від 13 січня 2011 р. [WWW документ]. URL <http://www.rada.kiev.ua> (11 березня 2011). 2. Верховна Рада України (13.01.2011). Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. [WWW документ]. URL <http://www.rada.kiev.ua> (11 березня 2011). 3. Верховна Рада України (13.01.2011). Закон України «Про захист персональних даних» від 13 січня 2011 р. [WWW документ]. URL <http://www.rada.kiev.ua> (11 березня 2011). 4. Конституція України // Закони України. - К., 1997. - Т.10. - 335 с. 5. Верховна Рада України (02.10.1992). Закон України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р. [WWW документ]. URL <http://www.rada.kiev.ua> (27 січня 2011). 6. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних" від 24 жовтня 1995 року // Офіційний журнал L 281, 23/11/1995, р. 0031 – 0050 / Переклад Центру перекладів актів Європейського права при міністерстві юстиції України. 7. Захаров С. Аналіз нових інформаційних законів «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» [WWW документ]. URL <http://edu.helsinki.org.ua/index.php?id=1297241504>. 8. Рада Європи, міжнародний документ (04.11.1950). Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 [WWW документ]. URL <http://www.rada.kiev.ua> (11 березня 2011). 9. А. Кожухов. Новая "реальность" - новые правила // Юридическая практика. - 12.09.2001. - № 37. 10. Петрухин И. Л. Личная жизнь: пределы вмешательства. - М.: Юрид. лит., 1989. - 192 с. 11. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий / Под общ. ред. председателя Верховного суда УССР В. И. Зайчука. - К., 1969. - 543 с. 12. Лопатин В. Н. Защита права на профессиональную тайну // Вопросы защиты информации. - 2001. - № 2. - С. 20-24. 13. Куликов А. О коммерческой и служебной тайне // Хозяйство и право. - 1996. - № 11. - С. 99-103. 14. ЮрНовела. Закон «Про захист персональних даних». Хто захищатиметься цим законом? [WWW документ]. URL <http://bihun.in.ua/en/jushits/jurhit/article/921>. 15. Верховна Рада України (05.07.1994). Закон України "Про захист інформації в автоматизованих системах" від 5 липня 1994 р. [WWW документ]. URL

<http://www.rada.kiev.ua> (29 грудня 2005). 16. Конвенція Ради Європи № 108 „Про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру” [WWW документ]. URL <http://conventions.coe.int/Treaty/rus/Treaties/Html/108.htm>. 17. Скулиш Є. Д., Прокоф'єва Д. М. Інформаційне кілерство: проблеми визначення поняття// Науковий вісник – К., 2007. - № 26. – С.87-95. 18. Верховна Рада України (18.02.1992). Закон України “Про оперативну-розшукову діяльність” від 18 лютого 1992 р. [WWW документ]. URL <http://www.rada.kiev.ua> (11 березня 2011). 19. Верховна Рада України (26.12.2002). Закон України “Про контррозвідальну діяльність” від 26 грудня 2002 р. [WWW документ]. URL <http://www.rada.kiev.ua> (11 березня 2011). 20. Урсул А. Д. Путь в ноосферу (концепція виживання и устойчивого развития цивилизации). М., 1993. 21. Урсул А. Д. Переход России к устойчивому развитию. Ноосферная стратегия. М., 1998.

УДК 004.77:340:347.121.1:347.121.2:

ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕННЯ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ОСОБИ В ІНТЕРНЕТІ

Олександр Радкевич

Національна академія внутрішніх справ

Анотація: Розглянуто низку аспектів, пов'язаних з розвитком сучасного інформаційного простору. Схарактеризовано основні види немайнових прав особи. Висвітлено основні ознаки порушення особистих немайнових прав. З'ясовано особливості порушення немайнових прав в Інтернеті.

Summary: The article reviews several aspects related to the development of the modern information environment. Author determined the main types of moral rights of individuals. The main signs of moral rights. The features of moral rights infringement on the Internet.

Ключові слова: Інтернет, особисті немайнові права, соціальні мережі, персональна інформація.

У зв'язку зі створенням глобального інформаційного простору, основою якого є Всесвітня мережа та інші системи передачі даних, актуальності набула проблема захисту немайнових прав осіб в Інтернеті.

За останнє десятиліття до теми порушення немайнових прав особи зверталися вчені: В. І. Бобрик [4], Д. В. Горбась [6], Л. В. Малюга [9], Р. О. Стефанчук [20], Д. Д. Луспенник [8], І. В. Саприкіна [15], О. В. Синегубов [17], А. О. Церковна [22], Н. В. Устименко [21] та ін.

Проблеми правового захисту персональної інформації досліджувалися В. М. Брижком [5], О. А. Дмитренко [7], А. В. Пазюком [12], Е. М. Макаровою [10], В. В. Нахратовим [11], С. В. Сариним [16], А. М. Чорнобай [23] та іншими. Водночас поза увагою залишилися питання порушення немайнових прав особи в Інтернеті.

Інформація про людину з позиції права є її персональною інформацією. Адже поки є інформація про людину, вона належить до персональної інформації. У разі розміщення інформації персонального характеру в мережі Інтернет це призводить до її видозмінення й перетворення на персональні дані. Персональні дані більш спрощений варіант попереднього визначення. Це пов'язане з тим, що законодавство закріпило за ним більш вузьке коло інформації про особу. Правовий аспект персональної інформації обмежений територією конкретної держави. Територіальна приналежність користувачів Інтернету неодмінно позначається на їхньому правовому становищі. З огляду на це ми поділяємо думку А. В. Пазюка, який стверджує, що Інтернет дає змогу встановлювати безпосередній контакт між людиною, яка перебуває під юрисдикцією однієї держави, та між різними суб'єктами інформаційного обміну, що перебувають на території інших держав. Так складаються міжтериторіальні інформаційні відносини в мережі Інтернет [12, с. 20].

Оскільки інформація є головним елементом мережі Інтернет, то в процесі її отримання та використання необхідно особливо дбати про дотримання відповідних юридичних норм та процедур. Зокрема згідно з законодавством України, її не можна використовувати в незаконних цілях, таких, як посягання на права й свободи людини та громадянина, закликів до війни, розпалу расової, релігійної та політичної ворожнечі, вчинення терористичних актів, закликів до незаконної зміни конституційного ладу тощо.

З огляду на це забезпечення належної охорони й захисту персональних даних у мережі Інтернет потребує створення дієвого механізму правового регулювання відносин, що виникають між користувачами мережі Інтернет. Водночас застосування локальних правових норм до таких відносин без врахування законодавства інших країн є неефективним [24, с. 176].

Автор обрав за мету з'ясувати особливості порушення немайнових прав особи в Інтернеті. Такі порушення спричинені тим, що зміни соціального розвитку та пов'язаного з ним прогресу чи регресу далеко не завжди узгоджуються з соціальним статусом індивіда. Суперечності між потребами і соціальними